

Helle H. J.: Familie – Zwischen Bibel und Kinsey-Report. (A. Fromm, Osnabrück 1974, 284 s.)

V současné době se stále více dostává do popředí zájmů sociologů problematika rodiny. Také autora recenzované práce vedly změny hodnotových představ, diskuse o smyslu a zániku rodiny jako instituce, k zamyšlení nad tím, zda jsou problémy rodinného soužití vysvětlitelné kategoriemi křesťanské etiky nebo sexuálními teoriemi Reicha a Kinseye. Autor si klade otázku, jaké šance má dnešní rodina, jakým způsobem se mění vzory chování a společenské představy o soužití v rodině a manželství.

Zamýšlí se také nad lidskou sexualitou, kterou považuje za určitý druh spojení mezi přírodou a kulturou. Jako taková byla dříve intimní záležitostí, tajemným rituálem, umožňujícím realizaci polarity i identity obou pohlaví. Současná západní spotřebně orientovaná společnost však sexualitu této intimity zbavuje a ve zvěčněné podobě ji dodává na trh, kde je nabízena a prodávána jako specifický druh zboží. Ve svých úvahách vychází autor z Adornových myšlenek o desexualizaci sexu. „Neutralizace sexuality sebou přináší i zánik velké vášně, ta se pak stává povinností, druhem výkonu nebo variantou sportu“. Autor dodává, že takto orientovaná sexualita je v podstatě narcisistická, protože v partnerovi nevidí subjekt, degraduje ho na prostředek sloužící uspokojení vlastní osoby. Proces socializace sebou přinesl potlačení lidského instinktivního chování a vytvoření společenských a kulturních norem, pomocí kterých je posilováno žádoucí chování. Tím dochází také v moderní společnosti k sociálně kulturní transformaci sexuality. Autor jednostranně vyzvedává teoretické přístupy Adorna a Schelského a pomíjí vysvětlení z jiných teoretických pozic.

Podle Adorna měl člověk v oblasti osobních sexuálních prožitků výjimečnou možnost sebeosvobození, o kterou byl připraven institucionalizací sexuality. Schelsky považuje naproti tomu kulturní transformaci sexuálního pudu za jeden z nejpodstatnějších kulturních výtvorů a za základní požadavek člověka. Autor ve svých explikacích správně shrnuje, že ani jedno stanovisko nemůže uspokojit tuto komplikovanou oblast lidské existence.

S oblastí lidské sexuality je také spojena diferenciací rolí ve společnosti. Moderní etnologie rozlišuje ve všech kulturách a společnostech role ascribedové pohlaví a role ascribedové věku. Tyto dvě roviny představují základní dimenze pro vývoj rolí v každé společnosti. Etnologické studie také dokládají, že obsahy rolí vztahující se k pohlaví mohou variovat v jednotlivých kulturách, ale ve všech je zachována základní polarita mužské a ženské role. Autor považuje stupeň polarizace za indikátor kulturní úrovně společnosti.

Ve své práci se také zamýšlí nad zdroji sexuální morálky. Rozlišuje tři zdroje: jeden je vysvětlen psychoanalytickým přístupem W. Reicha, který v něm vidí divergenci mezi skutečným sexuálním chováním člověka a normativními nároky společnosti na jeho sexuální chování. Druhý zdroj morálky vysvětluje A. Kinsey ve své práci o sexuálním chování muže a ženy tím, že za něj považuje statistický průměr skutečného sexuálního chování určité skupiny obyvatelstva. Třetí pokus o vysvětlení lidské sexuální morálky je obsažen v práci W. L. Warnera, který ji chápe jako proniknutí křesťanských symbolů do vědomí společnosti. Autorovy úvahy jsou sice zajímavé, ale i diskusní, protože jeho interpretace v naznačených dimenzích diskvalifikuje i četná jiná stanoviska.

V závěrečné části o lásce autor nastiňuje vlastní koncepci lidské lásky. Vychází z teorie a typologie lásky E. Fromma, kterou dále sociologicky rozpracovává. Chápe ji jako kvalitu určitého sociálního vztahu mezi lidmi a vymezuje šest typů lásky, které se v rodině objevují. Do své teorie začleňuje i dimenzi sexu. Pro něho je pojem sexualita „kvalita sociálního vztahu mezi lidmi, kteří se v souladu se svými tělesnými dispozicemi mohou mezi sebou sexuálně stýkat“. Protože kategorie lásky je abstraktní pojem, musí být v sociální skutečnosti konkretizován vztahem k určitému typu lásky. Je to potom dlouhodobý vztah, který se ve společnosti realizuje podle různých integračních modelů. Tyto modely nabývají podstatně charakter ustálených vzorů chování. Typy lásky pak splývají s typy interakčních modelů. V návaznosti na šest typů lásky v rodině rozlišuje šest typů interakčních modelů: 1. manžel-manželka, 2. matka-dcera, 3. matka-syn, 4. otec-syn, 5. otec-dcera, 6. sourozenec-sourozenec.

Tyto interakční modely mohou být manifestní nebo latentní. Při zkoumání interakce rodinných příslušníků zjišťujeme, že např. dva lidé, kteří jsou spolu v manifestním interakčním modelu otec-syn, se mohou v určité situaci (při sportu) latentně

chovat jako sourozenci. Jako jiný příklad prolinání latentního a manifestního modelu uvádí vztah matky a syna. Manifestní interakční vztah matka-syn může někdy probíhat podle modelu manželského interakčního vztahu (obzvláště pokud je matka ovdovělá). V životě rodiny rozlišuje tedy autor mezi manifestním interakčním modelem, který je zřejmý i z běžného pozorování, a latentním interakčním modelem, který bývá manifestním sociálním vztahem překryt, ale ve skutečnosti může tvořit jeho neviditelný základ. V tabulkové formě popisuje autor různé kombinací možnosti mezi manifestními a latentními interakčními modely v rodině. Zůstává nevyjasněné, za jakých okolností a podmínek se latentní interakční model stane viditelnějším a zřejmějším. Pokud se takovým stane, těžkuje nebo znemožňuje zúčastněným osobám jednání a komunikaci podle původního manifestního interakčního modelu.

Pravděpodobnost transformace manželského interakčního modelu do modelu interakčního vztahu matka-syn je tím větší, čím je osobnost ženy silnější a čím nižší je sebevědomí a schopnost sebeprosazení u muže. Obecně můžeme říci, že pravděpodobnost transformace narůstá úměrně se zvyšováním asymetrie vztahu.

Autorova teorie sociálních vztahů v rodině by žádala dopracování, aby se mohlo zjistit, zda taková konstrukce je aplikačně vhodná k diagnostikování osobních a rodinných interakčních vztahů. Po empirickém ověření jeho hypotéz a za předpokladu, že by se tyto hypotézy potvrdily, bylo by možné na základě jeho teorií vysvětlit některé funkční sexuální poruchy; jeho teorie by mohla také přispět k terapii manželských konfliktů poukazem na jednání partnerů podle jiného než manifestního modelu. Problematické je však zjištění míry dominantnosti latentního interakčního modelu sociálního vztahu. Autor by ovšem měl své hypotézy doplnit o instrumentář, který by byl prakticky použitelný v manželském poradenství.

I když je práce H. J. Helleho zaměřena na problematiku rodinných interpersonálních vztahů v kapitalistické společnosti, mají některé jeho charakteristiky rodinného soužití obecnější platnost. Autor však zcela pominul třídě určený pracovní charakter rodiny. Také výběr autorů, o které se v práci opírá, je omezen. Lituujeme, že nevyužil postřehů Marxových a Engelsových k problematice rodiny, ani literatury, koncipované v zemích socialistického tábora.

Kladným přínosem jeho práce je to, že naznačil možnost některých nových přístupů k objasnění rodinných vztahů, které nemůžeme a limine odmítnout. Jeho teorie by si zasloužila rozpracování i v odlišných společenských systémech, protože změny ve funkcích a postavení rodiny, ke kterým dochází v procesu budování socialistické společnosti, představují složité problémy, kterým je třeba věnovat pozornost.

Liliana Nerudová

Barker P. (ed.): Arts in Society (Umění ve společnosti). (Fontana/Glasgow 1977, 288 s.)

S jistým opožděním se mi dostal do rukou sborník „*Arts in Society*“ („Umění ve společnosti“), jež jeho obálka doporučuje čtenáři těmito slovy: „Existuje už mnoho pokusů analyzovat a komentovat masové umění v současné Británii, mnoho snah zařadit současný film, televizi, reklamu či rockovou hudbu do sociálních kontextů. Většina výsledků neuspokojila. Mlhavé estetické teorie, zaujatá stanoviska a neoprávněná srovnávání tvořila mezi těmito pokusy a skutečností zřejmou bariéru. Jedinou pozoruhodnou výjimkou byla rubrika ‚Umění ve společnosti‘, vycházející od roku 1965 týdně v časopise *New Society*. Ve studiích, které se zabývají úctyhodně širokou tematikou, malá skupina významných a nezávislých autorů zachycovala a rozebírala společenské aspekty umění. Vytvořili tak a dále rozvíjeli historii masových stylů a vkusů. Presentovaný sborník zachycuje nejlepší z těchto esejí...“

Vydavatel Paul Barker jednak opatřil výběr vlastní vstupní studií se slibným podtitulem „Jak chápat masové umění“ a jednak rozřídil skutečně bohatý materiál do osmi tématických oddílů, zabývajících se postupně obecnými styly masového umění, fotografií a malířstvím, filmem, hudbou (vesměs populární), reklamou a designem,